

A II. világháború története

A háború okai

A háború okai szerteágazóak. Egyrészt visszavezethetők az első világháborút lezáró versailles-i békéig, amely Németországnak több mint előnytelen feltételeket szabott. Íme néhány a feltételek közül: 33 millió dollár jóvátétel, a német hadsereg 100.000 főre korlátozása, megtiltották a páncélautók, harckocsik, tengeralattjárók, repülőgépek és mérges gázok gyártását. A Rajnától keletre eső 50 km széles sávot demilitarizált övezetté nyilvánították. Elzász, Lotaringia, Saar-vidék, Nyugat-Poroszország, Poznań (Posen), Felső-Szilézia, Danzig (Gdańsk) területét pedig elcsatolták Németországtól. A háború előzményeihez tartozik a nagy gazdasági világválság, amely hozzájárul Hitler és a nemzetiszocialista párt hatalomra jutásához Németországban (1933). Hitler hamar magáénak mondhatta a "Führer" címet, egészen pontosan 1934-től.

Külpolitikájának deklarált célja volt a németek lakta területek egyesítése, illetve a keleti irányú területszerzés. Így aztán nem volt meglepő lépés mikor 1935-ben felmondta a békeszerződés által előírt katonai korlátozásokat, és gyors fegyverkezésbe kezdett. Később 1936. március 17-én a német csapatok felrúgva a locarnói egyezményt bevonultak a Rajna-vidékére (amely addig egy demilitarizált terület volt). A háború közvetlen előzményei közé tartozik többek között a Csehszlovákiai zavargás (cseh náci ellentét). Később válságállapot alakult ki melynek folyamányaként a szudétanémet részt Németországhoz csatolták, Csehszlovákia "maradék" része pedig Cseh-Morva Protektorátusként vált a birodalom részévé. 1939. március 14-én kikiáltotta a szlovák állam megalakulását. Ezután Hitler és Chamberlain deklarációt írt alá (1939. március 14-én), miszerint nem háborúznak egymás ellen. Ezt követte szintén ebben a hónapban a Lengyelországnak ígért garancia angol és francia részről (ennek oka: érezhető volt a Danzig körüli konfliktus, 1938 októberében a németek fölszólították a lengyeleket, hogy adják vissza Danzigot, mert a korridoron keresztül vasutat akarnak építeni). 1939. május 22-én megtörténik Berlinben az "Acélpaktum" aláírása. Az aláíró felek német részről Ribbentrop, olasz részről pedig Ciano volt. (A szerződés kölcsönös segítségnyújtást és a felek beleegyezése nélküli békekötés megtiltását tartalmazta.) Augusztus 3-án újabb paktum kerül aláírásra. A szovjet aláíró fél Molotov volt, így ezt szokás nevezni Molotov-Ribbentrop-paktumnak.

Lengyelország lerohanása

1939. szeptember elsején a lengyel egyenruhába öltözött német katonák elfoglalják a lengyel kis város Gleiwitz (ma: Gliwice) rádióállomását. A németek így kreálnak ürügyet a háború megindításához. A "lengyel" támadás után 4 óra 40 perc körül a Luftwaffe gépei elkezdik a lengyel légierő megsemmisítését. Öt perccel később a Danzig kikötőjében baráti látogatáson levő Schleswig-Holstein csatahajó tüzet nyit a danzigi öbölben levő lengyel Westerplatte erődre, a Kriegsmarine hajói és tengeralattjárói pedig blokádot vonnak a lengyel tengerpart köré.

Szovjet- finn háború

A következő fontos momentum a szovjet- finn háború. 1939. novemberében a Szovjetunió bejelenti igényét a Viborg és környékét érintő területekre. Ürügy: Leningrád biztonsága. A várakozások ellenében a finnek jól tartják magukat így a háború elhúzódik. Az eredmény: a Ladoga-tó vidéke a Szovjetunió része lesz.

Dánia és Norvégia elfoglalása

Németország ultimátumot ad Dániának 1940. április 9-én. Ezzel egy időben a német csapatok behatolnak az országba és csaknem egy nap alatt el is foglalják azt. Hitler Európa meghódítására vonatkozó terveiben fontos stratégiai célpont volt Norvégia. Innen lehetett Angliát sakkban tartani az Atlanti-óceán északi részén, valamint biztosítani a német iparnak szánt svéd vasérc szállítási útvonalát. Norvégia német fennhatóság alá került, élén bábkormánygal, amelynek elnöke Quisling lett.

Belgium, Hollandia és Franciaország

A folytatás **Belgium, Hollandia és Franciaország**. Május 15-én Hollandia kapitulál. A május 27-i súlyos harcok után Belgium is megadja magát a német haderőnek. Franciaország lerohanását a németek a Maginot vonalat megkerülésével kezdik. Átjutnak az ardenneki hegységen a francia területekre. Dunkerque-nél az angol-francia seregeket beszorítják, és elkezdődött az angolok evakuációja. Párhuzamosan ezzel Mussolini megtámadja az országot délről. 1940. június 4-én elesik Párizs.

Angliai csata

1940 nyarán a Harmadik Birodalom egyetlen "versenytársa" Anglia. (A Mein Kampf külpolitikával foglalkozó részében Hitler a britek tekintetében nem fogalmazott világosan, de valószínűleg sohasem tartotta Nagy-Britanniát mindenképpen legyőzendő, halálos ellenségnek.) Hitler mindig szem előtt tartotta, hogy a britek még belepiskálhatnak az olajozottan működő német hadigépezetbe. Az 1940 júliusában kezdődött légi háború egyik legnagyobb összecsapása augusztus 13-15. között zajlott, amikor a német légerő minden szóba jöhető eszköz felhasználásával átfogó támadást intézett a RAF ellen - az akció a "Sas napja" (Adlertag) fedőnévvel indult.

Két nap alatt a mintegy 800 km hosszúságú légi fronton öt nagy összecsapásra került sor, csekély német eredménnyel, de annál nagyobb veszteséggel (a németek 45 gépet, a britek viszont csak 13-at veszítettek). A németek nem bírják megtörni Angliát.

Görögország eleste

Mussolini 1940 szeptemberében (pontosan szeptember 13-án) megtámadja Egyiptomot ám alábecsülte erejüket így német segítségre volt szüksége.

Kezdetét veszi a Marita-hadművelet. Április 6-án a 12. hadsereg Wilhelm List tábornagy vezetésével átlépi a bolgár-görög határt. A németek könnyű győzelemre számolnak ám a mindenre elszánt görögök április 21-ig hősiiesen helytállnak. Ezután megadásra kényszerülnek. Eközben Rommel Észak-Afrikában az angol csapatokat Egyiptomig visszaszorította.

Barbarossa-hadművelet

A következő lépés a Barbarossa-hadművelet volt. 1941. június 22-én Németország hadüzenet nélkül megtámadja a Szovjetuniót, és megkezdődött a Barbarossa-hadművelet. A határ menti területeket a Luftwaffe folyamatosan bombázza a tüzérség pedig 45 percen keresztül ágyúzza. Ezután a német hadsereg egyesült, a szovjet oldalon a meglepetés hatalmas volt. Alig pár területen tudtak az oroszok komolyabb ellenállást tanúsítani. Az első napon a német páncélosok sikerül 50-100 kilométerre behatolni a Szovjetunió belsejébe.

Továbbra sem volt olyan központ, amely a hadszíntér egészén összehangolta volna a védekezést. Az egyes körzetek vezérkarához aggasztó jelentések érkeztek: "Tűzelnék ránk, mit tegyünk?" A válasz: Betegek vagytok?! A jelentések miért nincsenek rejtjelezve?!"

Kijev elesett, Ukrajna pedig német kézre került. A következő célpont Moszkva lett volna de nem sikerült minden Hitler elképzelései szerint. Öt hónapnyi védelmi harc után a Vörös Hadsereg - most első ízben - nagyarányú ellentámadásra készül. A tartalékok összpontosítása (mindez persze a legnagyobb titokban) 1941 decemberének első napjaira befejezésre kerül.

A szovjet légerőnek sikerül kivívni a légi uralmat a város körzetében. Ekkor szenved el a német hadsereg első vereségét. Bizonyos Halder tábornok naplójában a német veszteségek 1941. június 22-től 1942. március 31-ig 1.107.830 főben voltak megállapítva. A szovjet ellentámadás ugyan felmentette Moszkvát de többet nem sikerült elérnie. 1942 tavaszára az akció kifulladásra került.

A csendes-óceáni hadszíntér

1941. szeptemberétől Japán tárgyalást kezdeményez az Amerikai Egyesült Államokkal a csendes-óceáni és a keleti térség hatalmi rendezéséről, de az amerikaiak nem elégték ki a japánok igényeit. 1941. december 7-én váratlanul Japán támadás történik Pearl Harbornál. Válaszul december 8-án az USA hadat üzen Japánnak. A következő jelentős csata a Midway-szigetekenél történt: Japán döntő győzelmet akart kivívni, de az amerikaiak megállították terjeszkedésüket. 1941. augusztus 14-én közzétették az Atlanti Chartát (a fasiszmus leverésére való szövetkezésről nyilatkozat).

Észak-Afrika

Ezalatt Észak-Afrikában is megkezdődtek a fegyveres összecsapások. A Brit Nemzetközösség erői és a tengelyhatalmak német-olasz csapatai 1942. október 23. és november 4. között kerültek egymással szembe. Az első el-alameini csata során a szövetséges erőknek kínkeservesen, de sikerül megállítani az előrenyomuló Rommel vezette páncélosokat. Az arcvonal El-Alameinnél, Alexandriától 50 km-re szilárdult meg. Az utánpótlás megérkezése után Montgomery több hullámban indított támadás mely sikerrel járt, több helyen sikerült áttörni a német-olasz csapatok arcvonalát és egészen Tunéziáig szorították vissza a jelentős veszteségekkel számoló Afrika Korps-ot. 1943. május 12-én a német-olasz csapatok letették a fegyvert Tunisznál.

Keleti front: a sztálingrádi fordulat

A keleti fronton harcoló katonák sem pihenhettek közben. 1942 szeptember 6-án Paulus tábornok csapatai behatoltak Sztálingrád városába, amelyet a Csujkov tábornok parancsnoksága alatt álló hadsereg védett. Ez a csata a németek számára már-már sikeresnek ígérkezett hiszen a város nagy része náci kézen volt. A már rommá bombázott városban kemény utcai harcok alakultak ki. A németek szeptember 13-án a várostól délre elérték a Volgát. Minden házárt napokig tartó harc folyt, október végére a város nagy része lényegében német kézre is került (volt, ahol a német peremvonalat csak száz méter választotta el a folyótól, átütő sikert azonban nem tudtak elérni). Veszteségeik hatalmasak voltak. A szovjet vezérkar felismerte, hogy a Volgához való előretörés során a német hadsereg szárnyai elnyúltak, és ezeket a német erőknél rosszabbul felszerelt és alacsonyabb harcértékű - román és olasz csapatok biztosították.

Ezért - miközben Csujkov tábornok hadserege a város védelmében csak a legszükségesebb utánpótlást kapta - az újonnan felsorakoztatott tartalékokat ide csoportosították. November 19-én a délnyugati front és a doni front) csapatai, 20-án pedig a várostól délre a sztálingrádi front indította meg a támadást összesen 11 hadsereggel, amelyek közül hat volt páncélos. A frontot mindkét szárnyon egyetlen nap alatt áttörték, szétverték az ott állomásozó magyar és román hadsereget, és a gyorsan előretörő páncélosokét 23-án a Don mellett Kalacsnál találkoztak, ezzel bekerítve a német hadsereget.

Kurszki csata

Később 1943. július 5 és 12 kettő között sor kerül a kurszki döntő csatára. 1943 márciusában megszűnt a keleti hadszíntéren a küzdelem így a szovjet előrenyomulás eredményeképpen létrejött egy kiszögellés, amelyet a németek szerettek volna oldalról megsemmisíteni. Sztálinban még erősen élt a sikertelen harkovi szovjet offenzíva így kívárta míg a németek támadnak. Türelmessége ezúttal győzelemhez segítette hiszen a németek most először szenvedtek vereséget nyílt harctéri küzdelemben. Az ütközetben közel 6000 harckocsi vett részt.

Olaszország helyzete

Ezzel párhuzamosan 1943. július 10-én Eisenhower vezetésével brit és amerikai csapatok szálltak partra Szicíliánál. A folyamatos szövetséges győzelmek hatására július 25-én Rómában a Fasiszta Nagytanácsban leszavazták Mussolinit, akit le is tartóztattak.

Badoglio tábornok lett az új kormány megalakítója, aki fegyverszüneti tárgyalásokat kezdeményezett. Válaszul a németek megszállták Észak-Olaszországot, és ellenkormányt szerveztek. Kiszabadították Mussolinit. Az olasz diktátor Észak-Olaszországban német védnökség alatt létrehozta a Saloi Fasiszta Köztársaságot. A szövetsége-

sek áttörték a német védelmi vonalakat, majd 1944. június 4-én bevették Rómát. Később Mussolinit a partizánok elfogták és felakasztották.

Keleti front

A német felső vezetés a kurszki vereség és Olaszország kilépése után, tisztában volt vele, hogy elvesztette a háborút. Most már az időnyerés volt a legfőbb cél: Hitlert és munkatársait az a remény éllette, hogy közben a szövetségeseket kijátszhatja egymás ellen. Ezt a reményt foszlatta szét az 1943. november 28. és december 1. között megtartott teheráni értekezlet, ahol Sztálin, Roosevelt és Churchill először találkoztak személyesen hármasban. A német csapatok fokozatosan szorultak ki a Szovjetunió területéről. 1944 elején felszabadult Lenin-grád. A szovjet csapatok betörték Közép-Európába és megszállták Lengyelországot.

Normandiai-partraszállás

Néhány hónappal ezután kezdődött meg a második világháború talán leghíresebb hadművelete 1944. június 6-án. A hadműveletet Amerika egyik legjelentősebb katonai vezetője irányította: Eisenhower. Az inváziót több hónapnyi tervezőmunka előzte meg, a nagyhatalmakat egy táborba kellett gyűjteni, Németország ellen. Az acélakarátú Eisenhowernek ebben a lehetetlen helyzetben kellett összefogásra bírni a világ leghatalmasabb szövetséges vezéreit Normandiában. 1944. június 6-án hajnali 2 órakor kezdődött az "Overlord" hadművelet keretében az amerikai és brit erők normandiai partraszállása, a második világháború legnagyobb tengeri deszantművelete. Célja a La Manche csatorna birtokbavétele, majd a hadászati hídfő megszerzése volt a francia partvidéken, amelyet a belga és a holland tengerparttal együtt a Rommel tábornagy vezette német B hadseregcsoport védett. Az 1944 júniusában lezajlott folyamatoknak köszönhetően Franciaország és a Benelux-államok felszabadultak. Minden bizonnyal ez volt a történelem eddigi legnagyobb hadművelete.

Júliusban német katonatisztek merényletet követtek el Hitler ellen, hogy lehetőség nyíljon béketárgyalásokra, de a merénylet nem sikerült.

Párizs felszabadítása

A következő említésre méltó esemény Párizs felszabadítása volt 1944 augusztusában. A németeknek már nem volt hol megállniuk Franciaországban. Szétvert csapataik visszaözlöttek a német határ felé. Az egyetlen bökkenő Párizs amit még mindig 20.000 mindenre elszánt német katona védett. A városban ezalatt a fölfegyverezett ellenállási mozgalom megölt több mint 10.000 kommunistát, akik annak idején támogatták a háborút. Azt követő hónapokban helyreállt a francia államrend Charles De Gaulle-nak köszönhetően és Franciaország (ha nem is nagyhatalomként), de legalább független országgént jelent meg újra a színtéren.

Az út Németország felé, Berlin eleste

1944 augusztusának hátralevő részében a szövetséges hadseregek tovább haladtak előre, felszabadították Franciaország és Belgium legnagyobb részét. 1944. szeptember 17-én több ejtőernyős alakulat ért földet Hollandiában. Az amerikai 82-esek a gravei Maas híd két oldalán landoltak, a brit légi szállítású hadosztály ejtőernyősei Arnhem térségében értek földet, a 101. légi deszant hadosztály katonái Eindhoven közelében landoltak.

Ez volt a Market Garden hadművelet. Az akció kudarcba fulladt. A 35.000 földet ért katonából becslések szerint 17.000 veszett oda. Az utolsó német ellentámadásra 1944. december 10-én került sor az Ardenneknél, de a szövetségesek a támadást megállították. 1945 februárjában a szövetségesek offenzívát indítottak Németország ellen. Március 5-én elfoglalták Köhnt és utána találkoztak az Elbánál az amerikai és a szovjet katonák. 1945. április 16-án Zsukov és Konyev marsallok vezetésével megkezdődött a támadás Berlin ellen. 1945. április 30-án Hitler öngyilkos lett. 1945. május 8-án Berlinben éjfél után pár perccel írták alá a végleges fegyverletételi okmányt. Ezzel Németország vereséget szenvedett.

Japán kapitulációja

1945 nyarára az amerikaiaknak új fegyver került a kezükbe. Három éven át erőltetett iramban dolgoztak egy nukleáris robbanóeszköz kifejlesztésén, amihez az alapmódszert az angoloktól kapták meg. Most három atom-bomba készen állt.

Az elsőt kísérleti jelleggel sikeresen fölrobbantották július 16-án az új-mexikói Alamogordónál. A másodikat augusztus 6-án ledobták Hirosimára. Hetvenegyezer ember azonnal meghalt. Augusztus 9-én ledobták Nagaszakira a harmadik és - bár a japánok ezt nem tudták - utolsó atombombát. Nyolcvanezer ember halt meg. Ez, és a mandzsúriai szovjet támadás híre kikényszerítette a döntést. Amikor a minisztertanács holtpontra jutott, Hirohito császár augusztus 14-én beleegyezett a kapitulációba - azzal a feltétellel, hogy a császár pozíciója sértetlenül megmarad. Szeptember 2-án aláírták a kapitulációt. Ezzel véget ért a II. világháború.

Konferenciák

A teheráni konferencia

1943. november 28. és december 1. között megtartott teheráni értekezlet, ahol Sztálin, Roosevelt és Churchill először találkoztak személyesen hármasan: megállapodtak, hogy:

- A háborút a nácizmus teljes szétzúzásáig folytatják, nem kötnek különbékét
- 1944-ben Nyugat-Európában hoznak létre egy második frontot. Ez egyúttal politikai döntés is volt, melynek következménye: a Balkán és Magyarország a szovjet hadműveleti körébe fog tartozni.
- Elhatározzák a háborús bűnösök felelőssége vonását A Jugoszláv partizánok támogatása mellett döntenek

Jaltai konferencia: a háborút Németország kapitulációjáig folytatják, Németországot a négy nagyhatalom közösen szállja meg, megfogalmazzák az Egyesült Nemzetek Szervezete alapelveit (1945 február).

Potsdami konferencia: gondoskodni kell arról, hogy Németország ne fenyegetse a világbékét, a nácizmus felszámolása, a háborús bűnösöket nemzetközi bíróság elé kell állítani, németek kitelepítése Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról (1945 július).

A háborút lezáró békék

A II. világháborút is Párizsban zárták le, 1947-ben. A békében nagyrészt az 1937-es határok álltak vissza. Kivételt képez a Szovjetunió területnyeresége, Lengyelország nyugatra tolódása, Németország és Ausztria megszállási övezetekre való felosztása. Magyarországot kötelezték további három település (Dunacsún, Horvátjásfalu és Oroszvár), az úgynevezett pozsonyi hídfő átadására, hogy ezzel Csehszlovákia számára biztosított legyen a dunai hajóforgalom teljes ellenőrzése.

A párizsi béke a vesztes európai országokat, Németországot, Olaszországot, Finnországot, Magyarországot, Bulgáriát, valamint a háború végén átálló Romániát hatalmas jóvátétel kifizetésére kötelezte a győztes országok részére. A romba dőlő gazdaságú vesztesek azonban ezt a mai napig nem tudták teljesíteni, Finnország kivételével. Ellentétben az I. világháborút lezáró békével, a II. világháborút lezáró párizsi béke nem rendelkezik kisebbségvédelmi záradékkal, ami nagyban sújtotta például a háború után Romániában és Csehszlovákiában élő határon túli magyarságot.

A nürnbergi per

Az 1945 és 1949 között zajló perek sorozatában az első volt, amelyekben a szövetséges hatalmak a Harmadik Birodalom politikai, katonai és gazdasági vezetői felett ítélték meg a második világháború alatt elkövetett bűnök miatt. Az első per a németországi Nürnbergben zajlott, a vádlott a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt 24 vezetője volt. A további perek egész Németország területére kiterjedtek és hozzávetőlegesen 200 további személy ellen folytak.